

A BIBLIOPIL APPONYI SÁNDOR ÉS HUNGARICA-GYŰJTEMÉNYE

Az ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR budavári épületében az egyetlen muzeálisnak tekinthető helyiség a VI. szinten az úgynevezett Apponyi-terem. Üvegezett könyvszekrények borítják a falakat, fölöttük egykor élt hölgyek, urak olajfestményen megörökített portréi néznek le a belépőre, közöttük egy huszadik századi festmény látható, melyen egy idős férfi olvassa könyvét. A teremben levő könyvgyűjtemény és még számos egyéb értékes ritkaság egykori tulajdonosa, adományozója ő: Apponyi Sándor gróf. A festmény a hűséges hitves, gróf Esterházy Alexandra tehetségét dicséri, aki férjét a számára legkedvesebb tevékenysége, olvasás közben örököltette meg.

Apponyi Sándor évtizedeken át teljes odaadással gyarapította világhírű gyűjteményét, s 1924. szeptember 15-én kelt adománylevelében könyvtárát a hazának, vagyis a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi Könyvtárnak adományozta. 1925-ben meghalt, ezután özvegye még azzal tetézte az adományt, hogy a könyvgyűjtemény gyarapítására létrehozott egy alapítványt, s halála előtt kastélyukat, uradalmukat, az összes ingó és ingatlan vagyonukat a könyvtár berendezésével együtt a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. Ennek a nemes gesztusnak köszönhetjük, hogy a híres hungarica-gyűjtemény ma is az egykori nagy könyvtárterem szekrényeiben áll, s a szoba berendezése a lengyeli Apponyi kastélyt idézi.

Apponyi Sándor 1844. január 19-én született Párizsban, ahol nagyapja, Apponyi Antal a Habsburg Birodalom nagyköveteként teljesített szolgálatot, apja, Rudolf pedig ugyancsak diplomáciai szolgálatban állt. Bár a család Habsburg-hűsége közismert volt, később, amikor az apa már a londoni követségben működött, a gyermek magántanára egy 1848-as emigráns honvéd, Elefánty Ferenc volt, aki kiválóan felkészítette tanítványát a pesti piaristáknál évenként teendő vizsgákra. A londoni évek fontos időszakot jelentettek az ifjú Apponyi életében, ekkor, 1857–1858 táján vette első magyar vonatkozású könyvszerzeményeit is: egy ösnyomtatványt: az 1498-ban Hagenauban nyomtatott *Biga salutist*, Laskai Osvát művét, illetve egy, a költő és hadvezér Zrínyi Miklós halála alkalmából 1664-ben, Londonban megjelent angol nyelvű munkát: *The conduct and character of count Nicholas Serini*.

Rendszeres látogatója volt a British Museum könyvtárának, ahol ismeretséget kötött az ottani magyar gyűjtemény legendás nyelvismerettel és memóriá-

val rendelkező kurátorával, Thomas Wattsszal is. Állandó vendége volt az árveréseknek és az antikváriumoknak, illetve személyes kapcsolatba került a legjelentősebb könyvgyűjtőkkel is.

A családi hagyományt követve Münchenben jogi tanulmányokat végzett, s az ott eltöltött éveket művelődés- és vallástörténeti ismereteinek gyarapítására is felhasználta. Végzése után diplomáciai pálya várt rá, Metternich Richard nagykövet mellé került a birodalom párizsi képviselőjére. Az itt eltöltött évek újabb barátságokat, tudós ismeretségeket és aukciós vásárlásokat is jelentettek. Később nagykövetté kinevezett édesapja mellett teljesített szolgálatot Londonban, majd újra Párizsban. E két világvárosnak a 19. században meghatározó szerepe volt az antikvár könyvkereskedelemben. Hatalmas és igen jelentős gyűjtemények kerültek kalapács alá, alkalmat adva a megfelelő anyagiakkal rendelkező igényes gyűjtőknek, hogy könyvtárukat újabb kincsekkel gyarapítsák. Apponyi Sándornak legkedvesebb időtöltése a könyvekben való elmélyülés és egyre gyarapodó hungarica-gyűjteményének gondozása volt.

Amikor 1876-ban édesapja meghalt, elhatározta, hogy visszavonul a diplomáciai pályától és teljesen gyűjteménye gazdagításának, publikálásának él. Gyűjtőköréül a Magyarországról, illetve erről a térségről szóló, külföldön, idegen nyelven megjelent munkákat választotta, mégpedig leginkább azokat, amelyeknek a szerzője is külföldi volt. Mivel gyűjteményének darabjai különböző idegen nyelveken íródtak, ezeket a nyelveket is el kellett sajátítania, hiszen a gyarapítással egy időben a művek annotált leírását is elkészítette egy leendő nyomtatott katalógus számára. A könyvtárát és otthonát feleségével, Esterházy Alexandrával a Tolna megyei birtokához tartozó Lengyel községben lévő kastélyában rendezte be, s itt keresték fel hazai és külföldi vendégei is, hogy láthassák egyre híresebb gyűjteményét. Továbbra is kapcsolatban állt külföldi és magyar könyvkereskedőkkel, aukciós cégekkel, s rendszeres vevője volt a jelentősebb gyűjtemények árveréseinek. 1882-ben az Iparművészeti Múzeum kiállításán mutatta be a legjelentősebb magán könyvgyűjtemények anyagát, s ezen Apponyi Sándor 51 tétellel szerepelt.

Bár könyvtárának a hungarica-gyűjtemény a legjelentősebb része, korai ritkaságokat tartalmazó rarióra- és magyar történelmi vonatkozásai miatt forrás-

értékű metszetgyűjteménye is felbecsülhetetlen értéket képvisel. Tudományos kutatásai és könyvtárgyarápítása mellett régészeti kutatások támogatásáért is nagy anyagi áldozatokat hozott. A fiatal lengyeli plébános, a későbbi neves régész, Wosinsky Mór ösztönzésére birtokán ásatásokba kezdett, amelyek során előkerültek az azóta Lengyeli-kulturaként számon tartott újkőkorszaki leletek, majd az egyre bővülő ásatások révén Tolna megyében még számos gazdag leletegyüttes került elő, egészen a népvándorlás koráig. Az ásatások nemzetközi hírnevet szereztek a régészeti anyagnak, s a mecénás gróf és a régész ösztönzésére, nemzeti összefogással 1902-ben Szekszárdon megnyílhatott Tolna vármegye múzeuma, a mai Wosinsky Mór múzeum, mely az azóta is folyó ásatások gazdag anyagát mutatja be.

Apponyi Sándor évtizedeken át dolgozott hungarica-könyvtárának annotált katalógusán, melynek első két kötete német és magyar nyelvű kiadásban 1900–1903-ban Münchenben és Budapesten jelent meg. (*Hungarica. Magyar vonatkozású külföldi nyomtatványok*. I–II. kötet.) A kis példányszámban (180 db.) nyomtatott tudományos segédeszközt a gróf ingyen küldte el olyan gyűjteményeknek, ahol rokon anyagot őriztek. A gyűjtemény második részét feltáró, már csak német nyelvű kiadás Apponyi halála évében jelent meg Dézsi Lajos professzor gondozásában. (*Hungarica. Ungarn betreffende im Auslande gedruckte Bücher und Flug-*

schriften. III–IV. Bd. München 1925.) A négy kötet összesen 2509 tételt tartalmaz, köztük száznál több ósnyomtatványt. Különösen gazdag a gyűjtés a török háborúk korára, a Zrínyiekre, valamint a Thököly-felkelés és a Rákóczi-szabadságharc idejére vonatkozóan. Apponyi Sándor igyekezett mindig teljes példányokat vásárolni, tehát az esetlegesen hozzájuk tartozó metszetekkel együtt. Azokat a példányokat, melyeknek nem volt kötésük, a kor legkiválóbb francia és angol könyvkötőivel köttette be. Gyűjteménye így nem csupán tartalmilag igen értékes, hanem szemre is gyönyörködtető.

Hosszú élete során Apponyi Sándort sokat foglalkoztatta gyűjteménye sorsa. Gyermeke nem volt, ezért arra az elhatározásra jutott, hogy féltve és nagy szeretettel, tudással összegyűjtött kincseit a hazának, a nemzet könyvtárának ajándékozza. A hungarica-, a rariora- és a metszetgyűjtemény, a hozzájuk csatlakozó kéziratok, valamint a modern bibliográfiai, illetve általános főúri könyvtár anyaga együttesen közel tizenötezer egységet jelent, tehát megközelíti a nemzeti könyvtárat alapító Széchényi Ferenc adományának nagyságát. Teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy Apponyi Sándor adománya nélkül a nemzet könyvtára sokkal szegényebb lenne. A mindenkori utódok feladata e gazdag és értékes gyűjtemény gyarápítása, megőrzése és a tudományos kutatás céljából való közreadása.

WOJTILLÁNÉ DR. SALGÓ ÁGNES salgo@oszk.hu

Az 1885-ös Országos Általános Kiállítás főplakátja

Jelmeztervek a *Magyar Iparművészet* című folyóiratból. OSZK. HB 7.370